

Букач Володимир Володимирович,
доцент кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Київського інституту інтелектуальної
власності та права Національного
університету «Одеська юридична
академія», кандидат юридичних наук,
доцент

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗВЕРНЕННЯ В УКРАЇНІ

Право громадян на звернення до органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, об'єднань громадян або посадових осіб гарантується статтею 40 Конституції України, в якій визначено: Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк [1]. Дана норма Конституції України є основою для вирішення питання про обсяг та зміст правового регулювання відносин щодо розгляду звернень громадян.

25 жовтня 1991 року для України набув чинності Перший факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [2]. Згідно зі статтею 1 цього протоколу Україна визнає компетенцію Комітету з прав людини, створеного на підставі частини IV цього Пакту, приймати й розглядати повідомлення від окремих осіб, які стверджують, що вони є жертвами порушень якогось із прав, викладених у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права. Відповідно до цього протоколу Комітет може

визнати неприйнятним повідомлення, яке є анонімним або яке, на його думку, являє собою зловживання правом.

У чинному законодавстві України, яке зазнало значного впливу міжнародних стандартів у сфері прав і свобод людини і громадянина, існує певна правова база для практичної реалізації громадянами наданого їм Конституцією України права як вносити в органи державної влади пропозиції щодо поліпшення їх діяльності, так і оскаржувати дії та рішення посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Розуміння ролі звернень громадян як важливої складової зміцнення демократії, правового, громадянського суспільства стало ідейною основою прийнятого 02 жовтня 1996 року Закону України «Про звернення громадян» № 393/96-ВР [3]. Базовий законодавчий акт у цій сфері забезпечує громадянам України рівні можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами, для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення, визначає вимоги до оформлення звернень, порядку їх прийняття й розгляду посадовими особами, встановлює заборону переслідування громадян і членів їх сімей за подання звернення та заборону розголошення відомостей, що містяться у зверненнях, встановлює контроль та прокурорський нагляд за дотриманням законодавства про звернення громадян, визначає відповідальність за порушення законодавство про звернення громадян. Дія застосування цього закону не поширюється на порядок розгляду заяв і скарг громадян, встановлений кримінально-процесуальним, цивільно-процесуальним, трудовим законодавством і законодавством про захист економічної конкуренції тощо. Також у Законі розкривається поняття та зміст права на звернення та визначаються права громадянина та обов'язки органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, засобів масової інформації, їх керівників та інших посадових осіб щодо розгляду звернень громадян.

З метою підвищення ефективності роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування зі зверненнями громадян, ураховуючи необхідність об'єктивного, всебічного і вчасного розгляду звернень громадян відповідно до вимог законодавства України, керуючись частиною другою статті 102 Конституції України та статтею 28 Закону України «Про звернення громадян» Президентом України видано Указ «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» № 109/2008 від 07 лютого 2008 року[4]. Даний нормативний акт зобов'язує Кабінету Міністрів України, міністерствам, іншим органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським, районним державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування вжити невідкладних заходів щодо забезпечення реалізації конституційних прав громадян на письмове звернення та особистий прийом, обов'язкове одержання обґрунтованої відповіді, неухильного виконання норм Закону України «Про звернення громадян», упорядкування роботи зі зверненнями громадян.

На сьогодні майже усі центральні та місцеві органи виконавчої влади, місцевого самоврядування мають спеціальні структурні підрозділи по роботі зі зверненнями громадян. В обласних державних адміністраціях створено комісії з питань розгляду звернень громадян, комісії з опрацювання повторних звернень, організовано виїзні прийоми, телефони довіри тощо.

Окремі питання щодо практичної реалізації конституційного права на звернення громадянами України (а також іноземцями, особами без громадянства) регулюють певні норми інших Законів України, які діють відповідно до Конституції України та Закону України «Про звернення громадян». До них можна віднести, наприклад, Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» № 776/97-ВР від 23 грудня 1997 року [5], у якому визначаються

повноваження Омбудсмена при роботі із зверненнями громадян тощо. Зазначений перелік актів не є вичерпним.

Особливої уваги заслуговує актуальна проблема щодо формального ставлення посадових осіб до розгляду звернень громадян. Її вирішення потребує комплексного підходу, що прямо пов'язано з посиленням механізмів відповідальності за порушення законодавства про звернення громадян. У зв'язку з цим виникає необхідність запровадження чітких та суворих санкцій для посадових осіб, які ігнорують порядок розгляду звернень громадян або зловживають відповідними повноваженнями. З даною метою пропонується встановити відповідальність посадової особи за: перешкоджання здійсненню права громадян на звернення до державних органів та протидію роботі таких органів щодо розгляду звернень громадян; переслідування громадян у зв'язку з їхніми зверненнями до органів влади та посадових осіб; незаконне використання або поширення відомостей про приватне життя громадян, що стали відомими у зв'язку з їхніми зверненнями до структур влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996, № 30, ст. 141.

2. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права; Про приєднання до Факультативного протоколу: Постанова ВР N 582-XII (582-12) від 25.12.1990.

3. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996. Відомості Верховної Ради України 1996, №47, ст.256.

4. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування: Указ Президента України № 109/2008 від 07 лютого 2008.

5. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1998, №20, ст.99.